

Sažetak

U ovom prilogu naznačuju se orijentacije i napori oko katehetskog izdavaštva na području Crkve u Hrvata. Pokazuje se kako naša katehetska tradicija poznaje vrijeme bogata izdavaštva vjeronaučne literature, ali i stagnacije bilo na znanstvenoj bilo na praktičnoj razini.

Ključne riječi: vjeronaučni udžbenici, vjeronaučni priručnici, stručna literatura

POLAZIŠTE

Pojam religijskopedagoškog i katehetskog izdavaštva po sebi govori o vrlo širokom području stvaralaštva koje se odnosi na evangelizacijsko djelovanje Crkve u suvremenom svijetu, ali se u užem smislu odnosi i na ukupan vjerski odgojni rad i katehizaciju koja je srce same evangelizacije. Vjersko pak odgojno djelovanje Crkve zahvaća različita područja odgoja, različite kategorije i dobi odgajanika i vjernika. Ovdje nije stoga nakana govoriti o vrlo vrijednim djelima šire pastoralne tematike i kršćanskoduhovne literature koja su kod nas tiskana i koja obuhvaćaju ta šira pastoralna područja. Ovdje se ograničujemo na govor o izdavaštvu koje se odnosi na vjerski odgoj i obrazovanje djece i mladeži školske dobi gdje se taj rad koncentrira oko sustavnog planiranja, organiziranja i izvođenja školskog vjeronauka i župne kateheze, i u tu svrhu osmišljena i nužna religijskopedagoškog i katehetskog izdavaštva. Kako taj izdavački rad nije, dakako, koncentriran samo na udžbeničku literaturu namijenjenu izravnoj katehezi, čini se čini nužnim istaknuti oblike religijskopedagoškog i katehetskog izdavaštva kod nas na tri razine ili područja: znanstvenom, stručnom i vjeronaučno-praktičnom, i u tom pogledu ponuditi neke činjenice, razmišljanja i orijentacije.

**KRATKI OSVRT NA IZDAVAČKU
KATEHETSKU TRADICIJU**

Ona je vezana uz iskustvo školskog vjeronauka u hrvatskim zemljama u prošlim vremenima i uz iskustvo župne katehizacije nakon 2. svjetskog rata. Poseban izazov i interes za to izdavaštvo javlja se osobito danas kada želimo razvijati sustavan vjerski odgoj na razini školskog vjeronauka i župne kateheze, i u tom pogledu nema izvanjskih zapreka. O jednom i drugom obliku vjeronaučne prakse postoje određena iskustva, bilo pozitivna bilo negativna, pa se čini korisnim uspostaviti primjeren i objektivan odnos s hrvatskom katehetskom izdavačkom tradicijom i uvažiti njezine domete. Osobito pažljivo treba vrednovati suvremena ostvarenja hrvatske kateheze razvijane unutar župne katehizacije, odnosno objektivno vrednovati te uvažiti i iskoristiti sve ono što omogućuje kontinuitet kako se ne bi događali lomovi ili pak nepotrebne razmirice između zagovornika ovog ili onog puta u rješavanju naših katehetskih pitanja. Kontinuitet hrvatske kateheze, ostvarenja vjerskog odgoja i obrazovanja te izdavaštva koje ih je pratilo ne dopušta konzerviranje postojećeg stanja niti može voditi stagnaciji kateheze u njezinim različitim vidovima. Kontinuitet također znači otvaranje prema novim izazovima vremena, okolnostima i

stvarnim potrebama naslovnika i crkvenog pastora u cjelini pa podrazumijeva i određeni nužni iskorak u nova iskustva. U tom pogledu bi trebalo napraviti i neke odlučnije poteze kad govorimo o praktičnoj realizaciji suodnosa školskog vjeronauka i župne kateheze kako na planu religijskopedagoškog i katehetskog programiranja tako i izdavaštva koje ga nužno prati. Ili u nekim vidovima i prethodi.

Kroz našu katehetsku tradiciju, kad je riječ o stručnim katehetskima djelima i vjeronaučnim udžbenicima, priručnicima i drugim pomagalima, mogu se uočiti razdoblja konstruktivnog rada, izdavačkih pothvata i stagnacije.¹ Kad je riječ o vjeronaučnim udžbenicima, može se ustvrditi da su trajno nailazili na kritiku, pa i kritiziranje, i osporavanja vrijednosti bilo na sadržajnom, formalnom ili pedagoško-didaktičkom planu.² U praksi je također uvijek bilo otpora prema novom pa je bilo teško mijenjati pedagoško ozračje i postojeći mentalitet. Toga ima i danas. Često se kritika pojedinih vjeronaučnih udžbenika svodi na objektivnu i umjeren sud, pa i pohvalu, ističući objektivne kriterije njihova vrednovanja, ali ima vrlo kritičnih tonova i osporavanja vjerskoodgojne i didaktičke vrijednosti naših udžbenika, posebno nekih, za osnovne i srednje škole.³

Naša društvena zbivanja također su nas u nekim razdobljima prisiljavala na minimum aktivnosti i korištenje stranih izdavačkih ostvarenja. Tako nakon 2. svjetskog rata, zbog poznatih razloga, naše katehetsko izdavaštvo karakteriziraju ciklostilska izdanja vjeronaučne literature, osobito naših ranijih vjeronaučnih udžbenika te prijevoda vjeronaučne literature s njemačkog i francuskog govornog područja za djecu osnovnih škola.⁴ S Koncilom se dogodio zamah izdavaštva sa svrhom da se osnaži i razvije župna katehizacija. Prvo razdoblje, uz vjeronaučne udžbenike kršćanskog nauka, obilježeno je vjeronaučnim udžbenicima koji su priređeni prema austrijskim, kanadskim i francuskim izvornicima za učenike osnovnih škola i popratnih priručnika za vjeroučitelje u izdanju Kršćanske sadašnjosti.⁵ Novi korak potom čini grupa *Sym-*

bolon, pod vodstvom dr. Josipa Baričevića i dr. Gabrijele Šabić, koja radi na stvaranju domaćih vjeronaučnih udžbenika prema zahtjevima suvremene katehizacije.⁶ Ovdje treba izreći pohvalu za taj trud i posebno za udžbenike "Pozvani na gozbu", "Pođimo zajedno", "Put u slobodu", "Snagom Duha". U promociji vjeronaučne literature sudjeluju i *Glas koncila*, osobito katehetskim priručnim i udžbeničkim knjigama don Živka Kustića, Društvo sv. Jeronima (sv. Ćirila i Metoda) te druge izdavačke kuće i biskupijski i redovnički centri (Đakovo, Zagreb, Subotica, Zadar, Split i dr.), koji tiskaju katehetsku literaturu namijenjenu različitim potrebama i dobima naslovnika (vjeronaučni udžbenici i priručnici za djecu i mlade, za zaručnike i odrasle vjernike).⁷ To je izdavaštvo obogaćeno i stručnim katehetskim časopisima kao npr. onaj Katehetskog instituta u Zagrebu - "Katehist" (1963-1971), a potom Katehetskog salezijanskog centra - "Kateheza" (od 1979. do danas). Promociji vjerskog odgoja doprinijeli su i drugi brojni listovi prigodno se baveći vjeronaučnim temama i donoseći praktične kateheze. Ponajprije tu treba istaknuti *Mali Koncil*, onda *Vjesnik Đa-*

- 1 O bogatoj katehetskoj baštini kod nas, ali i o određenoj stagnaciji katehetskog izdavaštva u pojedinim razdobljima više govore djela: F. HEFFLER, *Grada za povijest hrvatske kateheze. Razvoj kateheze do god. 1900.*, Sv. I., Katehetska knjižnica, Zagreb 1932.; F. E. HOŠKO, *Negdašnji hrvatski katekizmi*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1985.; J. JAKŠIĆ, *Četiri stoljeća hrvatskog katekizma*, Glas Koncila, Zagreb 1995.
- 2 Više o tome u: A. PAVLOVIĆ, *Doprinos Ferde Hefflera razvoju kateheze i katehetskog pokreta u Hrvatskoj (1900-1940)*, Teološki institut Mostar, Mostar 1997.
- 3 Ta kritika obično dolazi od vjeroučitelja iz neposredne prakse, ali se obično to ne čini na temelju nekih utvrđenih sadržajnih i didaktičkih kriterija.
- 4 Usp. J. JAKŠIĆ, *nav. dj.*, str. 127-132.
- 5 Usp. J. BARIČEVIĆ, *PAKS*, u: M. PRANJIĆ (ur.), *Religijskopedagoško-katehetski leksikon* (odsada citirano kao: *RPKL*), Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1991., str. 553.
- 6 Usp. J. BARIČEVIĆ, *Symbolon*, u: *RPKL*, str. 730-731.
- 7 O tome vidi više podataka kod V. KRALJEVIĆA, *Kateheze (hrvatske)*, u: *RPKL*, str. 344-348.

kovačke i Srijemske biskupije, MI - list mladih te brojna dijecezanska i druga glasila. Katehetsko izdavaštvo na stručnom je planu trajno obogaćivala Katehetska ljetna škola⁸ objavljivanjem svojih radova u izdanju Kršćanske sadašnjosti i drugih izdavača, a potom i Zimska katehetska škola u organizaciji Unije viših redovničkih poglavarica. Uz aktualno priređivanje i izdavanja vjeronaučnih udžbenika za srednje škole, vrijedan i poseban doprinos promociji znanstvene i stručne religijskopedagoške i katehetske literature osobito je dao Katehetski salezijanski centar.⁹ Uz navedene udžbenike i druge knjige znanstvenog i religijskopedagoškog karaktera, posebnu vrijednost imaju *Religijskopedagoško-katehetski leksikon*, te *Religijska pedagogija i Metodika vjeronaučne nastave*¹⁰.

PODRUČJA AKTUALNOG RADA I PERSPEKTIVE

U ovom povijesnom trenutku pred nama je izazov aktualnog religijskopedagoškog i katehetskog izdavaštva. Čini nam se potrebnim trijezno i objektivno podvući crtu i utvrditi činjenično stanje i onda programirati ići u neke projekte koji su nužni za daljnju promociju vjerskog odgoja i obrazovanja i na teorijskom i na praktičnom planu. U tom smislu bi trebalo, prema našem mišljenju, poraditi na religijsko-pedagoškom i katehetskom izdavaštvu u sljedećem:

1. Religijskopedagoško-znanstvena razina. Potaknuti znanstvena istraživanja i raditi na teorijskoj promociji katehetskog znanosti time što bi se artikulirala neka važnija područja istraživanja kod nas i ciljano radilo na projektima znanstvene obrade pitanja vjerskog odgoja i obrazovanja u školama i u župnim zajednicama (znanstvena promišljanja ucijepljena u naša iskustva, tradiciju i aktualne potrebe). Bez znanstvene elaboracije ove tematike na našem prostoru i u našim okolnostima teško je stvarati praktične putove realizacije u smislu naše tradicije i kontinuiteta. Ta djela su također potrebna za stručno osposobljavanje vjeroučitelja na našim učilištima, pogotovo zbog nepoznavanja stranih jezika i korištenja dostupne literature. U ovom po-

dručju vidimo priloge katedre katehetike pri KBF u Zagrebu, postojećih katehetskih instituta i centara koji se bave ovom tematikom te pojedinih naših stručnjaka kateheta (na našim učilištima ili na studiju u inozemstvu).

2. Opći nacionalni religijskopedagoški dokument (direktorij). Potrebno je izraditi i publicirati novi katehetski dokument Crkve u Hrvata koji bi dopunio, doradio i posuvremenio postojeći dokument *Radosno naviještanje evanđelja i odgoj u vjeri* (1983.), prema novim poticajima Crkve, posebno prema novom Općem katehetskom direktoriju te zahtjevima našeg vremena i ambijenta.

3. Vjeronaučni planovi i programi. Doraditi i publicirati vjeronaučne planove i programe za osnovnu i srednju školu (očekujemo odobrenje onoga za osnovnu školu dok izradu srednjoškolskih programa koji bi lučili gimnazije od strukovnih i drugih škola tek treba načiniti).

4. Novi vjeronaučni udžbenici u školi. Pitanje vjeronaučnih planova i programa blisko je povezano s doradom, izradom i izdavanjem novih vjeronaučnih udžbenika. Čini mi se da je to najosjetljivije pitanje, ali i aktualna potreba koja ima prioritet kod nas. To govorim iz konkretnih iskustava s praksom i zahtjevima vjeroučitelja koji trajno (opravdano, djelomično ili neopravdano) kritiziraju postojeće udžbenike da ne odgovaraju potrebama vjerskog odgoja i obrazovanja djece i mladeži. Rekli bismo da jedan dio vjeronaučnih udžbenika svakako traži korjenitu reviziju, jedan dio doradu prema kriterijima ciljeva, sadržaja i metodičkih referenci školskog vjeronauka i župne kateheze kako bi se to programski definiralo novim planovima i programima.

8 Vidi M. ŠIMUNOVIĆ, *Katehetska ljetna škola*, u: *RPKL*, str. 298-300.

9 O radu KSC vidi više kod B. TADIĆA, *Katehetski salezijanski centar*, u: *RPKL*, str. 326-327.

10 Usp. M. PRANJIC, *Religijska pedagogija. Naziv, epistemologija, predmet i omeđenje*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1996.; ISTI, *Metodika vjeronaučne nastave. Teorijski i praktični modeli*, Katehetski salezijanski centar, Zagreb 1997.

5. Vjeronaučni udžbenici za župnu katehezu. Naša župna kateheza traži jasnije definiranje i program. Nedostaju udžbenici koji bi barem djelomično zadovoljili te potrebe. Ako ništa drugo, mogla bi se na tom planu malo više iskoristiti iskustva drugih (navikli smo u kriznim trenucima posezati za provjerenim iskustvima izvana koja bi, prilagođena, uvažila naša iskustva župne kateheze i zahtjeve aktualnog trenutka).

6. Praktična pedagoško-katehetska literatura. Nužno je priređivati, prevoditi i stvarati i praktična metodičko-katehetska djela i drugu priručnu literaturu za vjeroučitelje radi njihove trajne stručne pedagoške i katehetske formacije sa svrhom usavršavanja vjeronaučnog rada sa svim dobnim skupinama djece, srednjoškolske i druge mladeži.

7. Didaktička vjeronaučna pomagala. Uz udžbenike i priručnike religijsko-pedagoške i katehetske tematike treba veću pozornost posvetiti izradi i prijevodu-prilagodbi drugih različitih didaktičkih sredstava za oba oblika vjeronauka. Ta bi sredstva bila ciljano koncentrirana na promociju praktičnog vjeronaučnog rada u pojedinim godištim i kroz konkretne bi modele i nastavna sredstva omogućavala vjeroučiteljima kvalitetniji nastavni rad. Tim bi sredstvima i materijalima trebali opskrbljivati sve škole i župne pastoralne centre. Iskustvo u praksi pokazuje da svećenici i drugi vjeroučitelji traže nešto što je konkretno, što im može izravno poslužiti u svakom godištu i u svakoj katehezi. Držimo da su ova sredstva, uz stručnu pomoć pri njihovu korištenju, najbolji put kvalitetnije vjeronaučne metodike, a time i vjeronauka u školi i u župi.

8. Duhovna i religiozno-kršćanska literatura. I dalje treba njegovati izdavaštvo duhovno-vjerničke literature koja će pridonositi duhovnom obogaćenju i vjerničkom identitetu vjeroučitelja i pomagati mu da razvija svoj osobni rast u vjeri. Ništa manje nije značajna duhovna i religiozno-kršćanska literatura za djecu i mladež radi njihove duhovne i moralne izgradnje (duhovno štivo /lektira/ za različite dobi i kategorije učenika).

ORGANIZACIJSKI ASPEKT IZDAVAŠTVA

1. Utvrditi prioritete. Smatramo da u ovom času treba u katehetskom izdavaštvu ustanoviti prioriteta područja, planirati projekte i dinamiku njihove realizacije po etapama, u čemu glavnu ulogu treba odigrati NKU.

2. Povezivanje i suradnja odgovornih ustanova i stručnjaka. U realizaciji projekata nužno bi bilo da NKU poveže sve ustanove i pojedince koji se bave religijsko-pedagoškim i katehetskim izdavaštvom i u suradnji s njima ciljano koordinira i ostvaruje neke projekte (ovdje napominjemo da mi nemamo dovoljno snaga, napose stručnjaka u raznim područjima, koji bi svoje raspoloživo vrijeme i znanje stavili samo u službu promicanja navedene literature pa bi bilo dobro da se okupe svi ljudi iz raznih dijeceza i zajednica koji bi željeli dati svoj prilog). U tom pogledu NKU okuplja stručnjake raznih područja, podastire dobro definirane i razrađene projekte i ide u njihovu realizaciju.

3. Financijska konstrukcija projekata. Mislimo da je itekako važno imati u vidu mogućnosti financijske konstrukcije u izradi pojedinih projekata. Posebno vrijedi napomenuti da je nužno definirati i donijeti trajnija rješenja oko pitanja priređivanja i izdavanja vjeronaučnih udžbenika, priručnika i pomagala. Ako bi se ta pitanja rješavala prema modelima nekih europskih zemalja, onda bi se mogla osigurati i solidna materijalna osnova za sustavnije i programirano izdavaštvo koje bi bilo u kompetenciji NKU-a.

UMJESTO ZAKLJUČKA

Neosporno je da je na području katehetskog izdavaštva u Crkvi u Hrvata u proteklom razdoblju učinjeno mnogo. Sada postoje nove okolnosti, novi izazovi i nove potrebe. U ovom bi trenutku trebalo imati u vidu komplementarni model našeg vjerskog odgojno-obrazovnog rada, tj. specifičnosti školskog vjeronauka i župne kateheze te promovirati taj rad u katehetsko-znanstvenom i u praktičnom vidu. Vjerujem da konkretni rad i konkretna izdavačka djelat-

nost u oba naznačena područja može pomoći bržoj afirmaciji same kateheze i

rješavanju nekih nejasnoća u izravnoj katehizaciji.